

בכחה בין גויים

עד גיל שבע בערך הייתי תלמיד בחיידר ושקוע כל כולי בלימודי קודש. באותן שנים מאושרות הזדהיתי הזדהות מלאה עם גיבורי התנ"ך השונים, כל אחד בתורו בהתאם לפרשת השבוע. יכולתי לראות עצמי בתפקיד החביב עלי של יוסף בעל החלומות, אף על פי שהיו חסרים לכך מספר לא קטן של אחים, וגם אלה שהיו סירבו בכל תוקף להשתחוות לפני. שנאתי כמובן את פרעה, החרטומים עוררו בי גיחוך ושמחתי שמחת אמת על כל מכה ומכה שנחתה על ראש המצרים ובמיוחד על כך שכל החיל העצום הזה שקע במצולות.

רוב רובם של הילדים שלא המשיכו בחיידר ואחר כך בישיבות, הלכו לבית הספר היהודי שפעל בסמוך לאזור בתי הכנסת, שם התנהלו לימודים חילוניים מקובלים על השלטונות. כך עשו כל חבריי בני גילי כמו בלא, ארווין, והבנות שלימים הייתי בחברתן. כאשר ב-1932, הגיע תורי להתחיל בלימודי חול, התגוררנו כבר במרכז העיר, ברחוב ראקוצי *Rákóczi*, הרחק מריכוזים יהודיים, ושם בפירת הרחוב, מרחק כמה עשרות מטרים בלבד מהבית, שכן לו בית ספר יפה, מוקף עצים וחצר ענקית. אפשר לשער שקירבה מיידית זו הכריעה את הכף לטובת בית ספר של גויים שבו כל הילדים יושבים כמובן גלויי ראש. אימא היה לה ללא ספק חלק נכבד בהחלטה הגיונית זו, ואיש לא שיער שמשמעותה עבורי תהיה, ארבע שנות ילדות אומללות במוסד השנוא הזה. מלבדי לא היו יותר משנים שלושה ילדים יהודיים בין כותלי בית הספר - המצטיין בכחה היה יהודי - "השיקוצים" שונאי ישראל כפי שקראנו להם, לא הרעיפו אהבה רבה על מיעוט בזוי זה שבחוצפתו הרבה אף הצטיין בלימודים. לא, אני לא נמנית על גאונים אלה, רחוק מכך. במשך ארבע שנות לימודים בבית ספר זה לא זכיתי בציונים שעברו את הממוצע, ואף על פי שלא היוותי איום על מעמדו של אף אחד, הבריונים שביניהם לא הפסיקו להציק לי בהפסקות. במקרים אלה איש כמובן לא טרח לבוא לעזרתי וזה לא דבר מפליא, בהתחשב בעובדה שבמשך אותן שנים לא הצלחתי לרכוש אפילו חבר אחד לנחמה, לא מבין היהודים המעטים ובודאי לא מבין ילדי הגויים. ובאשר למורים - לאמיתו של דבר, אני יכול להעיד על אחד בלבד - להם היו למזלי דאגות חשובות יותר כי לעולם לא היו מתערבים לטובת יהודון שאפילו איננו מצטיין בלימודים.

בבית ספר זה כמו בכל בית ספר קתולי, נהוג היה להתפלל מדי יום תפילת *Pater noster qui est in cellum...* לפני תחילת הלימודים ובסיומו. ליהודים הותר שלא להשתתף באמירת התפילה, אם כי חייבים היו לעמוד דום כמו כולם. באחד הימים - הייתי עדיין בתחילת הקריירה בכחה א' - לאחר סיום תפילת הצהרים ובעודנו עומדים דום, ניגש אלי מורי האהוב, נעמד לידי ובלי לומר מילה, הרעיף עלי לפתע סטירת לחי מצלצלת. זאת לא הייתה סתם סטירה, הייתי כבר בבית זמן רב אחרי שהכאב חלף ועבר, עדיין המשכתי לשמוע צלצול באוזן. וכל העונש החמור הזה על שום מה? על כן, לדבריו העזתי לצחקק בזמן התפילה. זאת הייתה כמובן עלילה שפלה. ראשית תפילות יומימיות אלה לא נראו לי מגוחכות כלל, ואפילו כך היה הדבר האם הייתי, אני היהודי שלא גדול במיוחד בגבורה, מעיז להביע את דעתי בצחקוק? אפילו היו מדגדים אותי הייתי מתאפק ולא מרשה לעצמי לעשות דבר חמור שכזה.

אינני יודע באיזה שלב גמלה בלב ההורים ההחלטה, שיהיה זה לטובתי אם אמשיך ואלמד בגימנסיה, ומה הביא אותם לכך. במשפחתנו המורחבת לא היה תקדים שאפשר היה להתייחס אליו, ובבית הכנסת עתיד הייתי לשמוע רינונים על החלטה נועזת זו של ע'רעב מוישע פולאטשק, הגבאי וחבר הנהגת "שארע תוירע". מכל מקום היה ברור שבבוא היום אגש לבחינות המעבר, אשר במקומותינו נקראה בגרות קטנה.

לקראת סוף השנה הרביעית זימן אותו מורה חביב את אימא לבית הספר, ובנוכחותי הודיע לה, כי לאור ההישגים הדלים שלי בלימודים וכדי למנוע פגיעה בשמו הטוב של בית הספר, ההנהלה החליטה לא להתיר לי לגשת לבחינות המעבר לבית הספר התיכון. זה היה שקר כמובן, ואני חושב שלא הייתה להם זכות למנוע ממני את הבחינה. מכל מקום המכה הייתה קשה ומעליבה, והורי החליטו שלא לקבל את גזר הדין.

אימא, שחזרה אליו עם רמז דק בצורת תרנגולת בריאה, הצליחה למנוע את רוע הגזירה על ידי הסכמתה לכך, שמורי השנוא ייתן לי תמורת תשלום נאות שיעורים פרטיים. וההצלחה לא איחרה לבוא. אמנם שיעורים רבים לא קיבלתי - הוא היה רוב הזמן בגילופין - ובכל זאת עברתי את הבחינות ולהפתעתי בציונים טובים מאד, ציונים שהעניקו לי מקום שלישי מבין כל ילדי העיר שנבחנו שם, והטוב ביותר מבין הילדים היהודיים. הייתה זאת שיחת היום בין רבות ממשפחות היהודיות בעיר, ואימא הייתה גאה מאד כשדודה פרידמן, אימא של בלא, באה לאחל לה מזל טוב על הצלחתי המפתיעה. בתוך תוכי ידעתי שהסיבה להצלחה הייתה העידוד הרב שקיבלתי מההורים שציפיותיהם לא הרקיעו שחקים והבטיחו שאפילו אכשל, איש לא יבוא אלי בטענות. עובדה זו נסכה בי כנראה בטחון רב; ניגשתי לבחינה רגוע, ללא מורא וללא חשש.

